

УДК 37.091.4(477):37.013.42
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-36>

Фарідун МАЙНАЄВ,
orcid.org/0000-0002-5280-177X
кандидат педагогічних наук,
докторант кафедри освітології й інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) *farid.mainaiev@gmail.com*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

У статті проаналізовано ступінь розробленості проблеми формування соціальної компетентності особистості в науковій психолого-педагогічній літературі. Розглянуто напрями дослідження українськими науковцями проблеми формування соціальної компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти, зокрема під час навчання суспільствознавчих, мовознавчих і літературознавчих предметів, засобами проектування навчально-виховного процесу, засобами театрального мистецтва, засобами неформальної освіти (учні основної та старшої школи), шляхом використання WEB-орієнтованих і мультимедійних технологій, засобами проектної діяльності (молодші школярі). Зазначено, що в працях вітчизняних учених сфокусовано на важливості соціальної компетентності для успішної адаптації особистості в сучасному суспільстві. Акцентовано, що значний вплив на формування соціальних навичок має середовище, у якому перебуває дитина, і саме освітнє середовище сприяє набуттю учнями досвіду соціальної взаємодії.

Розглянуто, як порушено проблему формування соціальної компетентності особистості в наукових розвідках зарубіжних авторів (С. Асріати, П. Веллгофер, К. Венцель, С. Деві, Н. Калбі, Ф. Малік, М. Марвія, Х. Пласа де ла Ос, Л. Роуз-Краснор, І. Сьєм, Дж. Фогат, С. Хамсіна, С. Шуджа та ін.). Зазначено, що науковці досліджували роль соціальної компетентності в стосунках дітей з однолітками, з'ясували зв'язок між соціальною компетентністю та навчальними досягненнями, розглядали соціально-емоційні аспекти виховання обдарованих дітей, вивчали вплив соціальної компетентності на вибір учнями професії тощо. Резюмовано, що напрями досліджень зарубіжних учених орієнтовані на виявлення універсальних закономірностей розвитку соціальної компетентності особистості, пошук ефективних шляхів її формування, розвитку, удосконалення.

Підсумовано, що вітчизняні та зарубіжні автори розглядають соціальну компетентність як один із найважливіших факторів впливу на життя людини, її розвиток, становлення ціннісних установок і якостей. Утім, у науковій літературі недостатньо досліджено питання формування соціальної компетентності учнів основної та старшої ланки із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: академічні досягнення, соціальна компетентність, соціальні навички, соціальна освіта, соціальна співпраця, соціальне середовище.

Faridun MAINAIEV,
orcid.org/0000-0002-5280-177X
Ph.D. of Pedagogical Sciences
Doctoral Student at the Department of Education and Innovative Pedagogy
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) *farid.mainaiev@gmail.com*

THE ISSUE OF DEVELOPING SOCIAL COMPETENCE IN THE RESEARCH OF UKRAINIAN AND FOREIGN SCIENTISTS

The article analyzes the development of the concept of social competence within the psychological and pedagogical literature. It explores the research conducted by Ukrainian scholars on fostering social competence among students in general secondary education, particularly through the study of social sciences, linguistics, and literature. The article discusses the use of educational design, theatrical arts, non-formal education (for both primary and high school students), web-oriented and multimedia technologies, and project-based learning (for younger students) in promoting social competence. The findings highlight that Ukrainian researchers emphasize the importance of social competence for successful adaptation in modern society. Additionally, the article underscores the significant impact of the child's environment on the development of social skills, with the educational environment playing a crucial role in facilitating students' social interaction experiences.

The article examines how the issue of developing social competence has been addressed in the research of foreign authors (S. Asriati, S. Devi, F. Malik, M. Marwiah, J. Plaza-de-la-Hoz, N. Qalbi, L. Rose-Krasnor, I. Syiem, J. Phogat,

S. Hamsinah, S. Shujja, P. Wellhöfer, K. Wentzel, and others). It is noted that these scholars have explored the role of social competence in children's relationships with peers, the connection between social competence and academic achievement, the socio-emotional aspects of educating gifted children, and the influence of social competence on students' career choices, among other topics. The research conducted by foreign scholars focuses on identifying universal patterns in the development of social competence, as well as on seeking effective methods for its formation, development, and enhancement.

It is concluded that both Ukrainian and foreign authors regard social competence as one of the most crucial factors influencing human life, development, and the formation of values and qualities. However, the scientific literature has not sufficiently explored the issue of developing social competence in elementary and senior students through the use of information and communication technologies

Key words: *academic achievements, social competence, social skills, social education, social cooperation, social environment.*

Постановка проблеми зумовлена, з одного боку, тим глибоким впливом, який має соціальна компетентність на особисте, громадське та професійне життя людини, та, з іншого, необхідністю окреслення теоретичної бази дослідження стосовно проблеми формування соціальної компетентності особистості, зокрема учнів закладів загальної середньої освіти, для визначення нових, перспективних напрямів у розкритті даного питання.

Аналіз досліджень дозволяє стверджувати, що науковці здійснювали аналітичний огляд розвідок, які порушували різні аспекти формування соціальної компетентності особистості, зокрема М. Докторович, Ю. Бондаренко, А. Куренкова, В. Шахрай та ін. Так Г. Товканець та В. Лендел (2023) проаналізували низку психолого-педагогічних досліджень із проблеми соціальної компетентності учнів старшого шкільного віку та її впливу на їх особистісні якості. Автори фокусуються на наукових підходах до визначення суті соціальної компетентності як педагогічної категорії й доходять висновку, що «соціальна компетентність особистості в сучасному соціумі визначається як можливість ефективної самореалізації людини, відображається в соціальних знаннях і навичках комунікації, у способах оперування цими знаннями, ефективністю й адекватністю дій особистості в різних соціально-проблемних ситуаціях» (Товканець, Лендел, 2023: 259).

Посилену увагу до формування соціальної компетентності в учнівської молоді засвідчує не тільки кількість наукових робіт із цієї теми, але і їх багатожанровість. Це яскраво ілюструє реферативний огляд наукової літератури за 2008–2014 рр. із зазначеної теми (Сердюк, 2015). Укладачкою подано бібліографічні відомості та анотації до 49 праць – тез доповідей, статей, монографій, авторефератів дисертацій.

Серед багатьох зарубіжних науковців, що здійснювали аналітичний огляд психолого-педагогічної літератури, назвемо угорську вчену А. Жолнай (2015), що у своїй статті розглядає дослідження

минулих років із педагогіки (більше, ніж 30 праць) стосовно соціальної компетентності. Авторка порівнює визначення соціальної компетентності в наукових розвідках, виокремлює її компоненти, обговорює ефективність запропонованих ученими методів формування соціальних умінь і навичок, а саме: тренінг соціальних навичок, ігрові вправи, кооперативне навчання (Жолнай, 2015).

Педагогічна наука в постійному пошуку, а тому потребує неперервного вивчення та переосмислення.

Мета статті – розглянути ступінь розробленості проблеми формування соціальної компетентностей особистості в науковій літературі.

Виклад основного матеріалу вважаємо за потрібне почати з огляду напрацьовань із зазначеної проблеми вітчизняних авторів. Формування соціальної компетентності особистості здобувачів різних рівнів освіти вивчалися багатьма українськими, вченими, серед яких М. Гончарова-Горянська, О. Кононко, В. Кузьменко, Л. Кулакова, С. Курінна, С. Матвієнко, Т. Прищеп, Т. Шарাপова (формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку); Д. Губарева, С. Данилейко, Н. Климова, О. Ковальова, Т. Кравченко, Н. Лук'янчук, О. Проценко, А. Тадаєва, О. Юрченко (формування соціальної компетентності учнів у початковій школі); В. Горбачевська, Г. Коберник, Н. Міщанчук, Л. Павленко, М. Федоруц, І. Ящук (формування соціальної компетентності учнів середньої та старшої шкільної ланки); О. Варецька, Т. Василюк, О. Грибанова, Д. Жукова, І. Зарубінська, Л. Єременко, С. Остапенко, І. Сидорук, І. Трубавіна (формування соціальної компетентності в процесі фахової підготовки) та ін.

Розглянемо детальніше приклади наукових робіт останнього десятиріччя, об'єктом дослідження у яких є формування соціальної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти.

І. Ніколаєску (2014) у науково-методичному посібнику презентує теоретичний матеріал і практики формування соціальної компетентності учнів

початкової ланки та основної школи закладів загальної середньої освіти з урахуванням вимог нових державних стандартів. На думку авторки, провідна роль у формуванні соціальної компетентності належить середовищу, у якому перебуває особистість, та соціальним умовам. Тому науковиця передбачає, що вміння брати на себе відповідальність, бути ініціативним й активним у командній роботі, упереджувати конфлікти й вирішувати їх, проявляти толерантність у складних ситуаціях, проявляти емпатію набуваються учнями внаслідок впливу середовища, неформального спілкування, залучення до активної діяльності (Ніколаєску, 2014: 6, 7). Дослідниця наводить приклади фрагментів уроків для учнів початкової школи, особливістю яких є побудова процесу навчання від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через практичне застосування; залучення учнів до групової форми роботи (обмін прочитаною інформацією представниками груп, добір іменників за ознакою істоти – неістоти, класифікація малюнків за критерієм корисно – некорисно, розігрування життєвих ситуацій морального змісту) та ігрова навчальна діяльність за правилами тощо (Ніколаєску, 2014: 10-18).

Ми поділяємо думку І. Ніколаєску щодо ефективності запропонованих методів формування соціальної компетентності учнів у процесі навчання. По-перше, під час роботи в групах / командах діти набувають досвіду позитивного спілкування; по-друге, у них формується почуття відповідальності за результат колективної праці; по-третє, розвиваються навички планування спільної діяльності; по-четверте, створюються умови для самореалізації особистості, що сприяє її самоствердженню та посиленню самоповаги.

Розглядаючи методичні засади формування соціальної компетентності учнів основної школи, авторка наголошує, що ця ключова компетентність є провідною під час навчання учнів суспільствознавчих, мовознавчих і літературознавчих предметів. За І. Ніколаєску, соціальна компетентність за таких умов набуває відтінку соціокультурної компетентності, оскільки відбувається процес засвоєння культурних і духовних цінностей і норм, які регулюють соціально-комунікативні відносини. Зазначимо, що на потенціалі суспільствознавчих предметів сфокусовано й у науковій розвідці С. Супіанто, К. Кумайді, Й. Сурьоно (2020): «Суспільствознавство містить не лише соціальні знання, які зосереджуються на когнітивній сфері, але також містить більш застосовні цінності, які учні можуть безпосередньо застосовувати у своєму житті, як у школі, так і вдома» (Supianto et al, 2020).

І. Ніколаєску акцентує на проблемно-пошукових методах, методах навчання та взаємонавчання, проєктування й на таких формах організації навчальної діяльності як конференції, круглі столи, віртуальні екскурсії, наголошує на важливості позакласної роботи. Науковиця доходить висновку, що сформованість соціальної компетентності визначається здатністю особистості діяти в нових умовах і ситуаціях, застосовувати знання та вміння практично (Ніколаєску, 2014: 23, 25, 36).

О. Прашко (2016) у своїй дисертації порушує проблему розвитку соціальної компетентності підлітків засобами проєктування навчально-виховного процесу та експериментально доводить ефективність запропонованих нею педагогічних умов. Розроблені авторкою програми реалізуються за допомогою активних методів навчання, серед яких тренувальні вправи, рольові ігри, залучення учнів до розв'язання проблемних ситуацій, участі в диспутах і дискусіях тощо.

В. Шахрай (2016) у своїй дослідницькій праці пропонує авторську модель формування соціальної компетентності учнів основної та старшої школи засобами театрального мистецтва. Авторка виокремлює естетико-педагогічні інструменти театрального мистецтва (театральна гра, театральна гра (колектив), драматичний складник театральних дійств, організаційно-методична система підготовки театральних постановок, комплекс різних видів мистецтва), що, на її думку, активізують психологічні та соціально-психологічні механізми становлення соціальної компетентності школярів. Дослідниця висвітлює такі види театральної педагогічної роботи з формування соціальної компетентності учнів основної та старшої школи як залучення їх до театральної ігрової діяльності, участі в шкільному соціально-центрованому театрі (інтерактивному або учнівському громадсько-гармонізаційному спрямованості), використання театральних ігрових методів і прийомів у процесі навчання шкільних предметів (Шахрай, 2016: 5, 18).

В. Коваленко (2018) теоретично обґрунтовує та розроблює науково-методичний супровід використання веборієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів. Авторка виокремлює веборієнтовані та мультимедійні технології, серед яких мультиплікаційні фільми /відеоролики, мультимедійні презентації, пізнавально-розвивальні комп'ютерні ігри, дитячі портали, соціальні мережі, чати, електронні енциклопедії, словники тощо. Дослідниця акцентує на тренінгах, які супроводжуються використанням ІКТ. Тренінг, на її думку,

надає не лише інформацію про типові поведінкові вміння, а й забезпечує формування вмінь і навичок свідомого вибору варіантів доцільної поведінки. Науковиця зазначає, що використання веборієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів допоможе в організації колективної роботи, забезпеченні сприятливих умов для спілкування учнів з однолітками й учителями, підвищенні ефективності процесу засвоєного матеріалу та в цілому ефективно впливатиме на соціалізацію розвитку дитини (Коваленко, 2018: 88, 197).

Д. Губарева (2021) досліджує питання формування соціальної компетентності в молодших школярів засобами проєктної діяльності. На основі проаналізованих наукових праць авторка зазначає, що «формування соціальної компетентності відбувається під впливом багатоманітних факторів, починаючи від індивідуальних якостей особистості, закінчуючи впливом навколишнього соціального середовища (родина, друзі, вчителі, родичі тощо)» (Губарева, 2021: 93). Нам імпонує думка дослідниці, що сформованість соціальної компетентності визначається здатністю особистістю до безперервного набуття нового досвіду соціальної поведінки за допомогою створення й аналізування життєвих ситуацій як у реальному, так і у віртуальному житті (Губарева, 2021: 93). Проєктна діяльність розглядається в дисертації як система різних практичних дій особистості (групи, колективу), спрямованих на створення певного творчого продукту, що, за словами Д. Губаревої, містить у собі знання, уміння, навички та їх удосконалення для співпраці із соціальним середовищем. Експериментально перевірявши ефективність проєктної діяльності, науковиця підсумовує, що цей допоміжний інструмент допомагає розвитку соціальної компетентності молодших школярів (Губарева, 2021: 101, 161).

М. Федоруц (2021) у своєму дисертаційному проєкті ставить за мету дослідити соціально-педагогічні умови як чинник формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти. Автор визначає неформальну освіту як будь-яку організовану систематичну освітню діяльність суб'єктів, що проводиться поза межами офіційної освітньої системи та метою якої є забезпечення окремих груп населення обраними видами навчання. Дослідник акцентує, що саме неформальна освіта може задовольнити освітні потреби старшокласників, допомогти їм опанувати нові соціальні ролі та сприяти тим самим розвиткові соціальної компетентності (Федоруц, 2021: 17, 65, 77).

Отже, у працях українських учених сфокусовано на важливості соціальної компетентності для успішної адаптації особистості, у т. ч. учнів закладів загальної середньої освіти, у сучасному суспільстві. На їх думку, значний вплив на формування соціальних навичок має середовище, у якому перебуває дитина, і саме освітнє середовище сприяє набуттю учнями досвіду соціальної взаємодії, чому сприятиме застосування активних методів навчання.

Значна увага проблемі формування соціальної компетентності приділяється в низці наукових праць зарубіжних дослідників (Р. Банерджик, К. Бірман, П. Веллгофер, К. Вентцель, Г. Гедвільєн, С. Деві, Н. Калбі, Т. Канг, М. Капуті, Л. Кац, К. Кемпл, М. Клеллан, Г. Ледд, С. Лечче, Ф. Малік, М. Марвія, К. Монахан, П. Панвар, А. Паньїна, Х. Пласа де ла Ос, С. Рейтц, Л. Роуз-Краснояр, І. Съєм, С. Шарма, С. Шуджа, Х. Фернандес-Баена, Х. Хан та ін.).

Розглянемо основні напрями досліджень іноземних учених.

К. Вентцель (1991). Авторкою експериментально доведено, що є певний зв'язок між академічними досягненнями молодших підлітків та такими аспектами їх соціальної компетентності як соціально відповідальна поведінка, соціометричний статус та процеси саморегуляції – уміння визначати цілі, міжособистісна довіра, уміння вирішувати проблеми (Wentzel, 1991).

К. Рубин, Л. Роуз-Краснояр (1992). Під соціальною компетентністю науковці розуміють здатність особистості досягати власних цілей у соціальній взаємодії, одночасно зберігаючи позитивні стосунки з іншими протягом тривалого часу та в різних ситуаціях. Отже, соціальна компетентність, на нашу думку, розкривається дослідниками як здатність вирішувати міжособистісні проблеми. Наслідками відсутності соціальної компетентності в дитини є її дезадаптованість, агресивність, замкнутість, ізоляція та відторгнення однолітками (Rubin, Rose-Krasnoyar, 1992).

П. Веллгофер (2004). У ґрунтовній праці автор визначає соціальну компетентність як здатність діяти відповідально, нести відповідальність і бути готовим до відповідальності в особистому житті, професійній сфері, громадському житті, надає практичні інструкції щодо її формування (Wellhöfer, 2004).

Ф. Малік, С. Шуджа (2013). Авторами досліджено зв'язок між соціальною компетентністю та академічними досягненнями учнів із високими та низькими показниками успішності. Отримані результати засвідчили відмінності в соціальних

навичках тих, хто є успішним у навчанні, та тих, хто має в ньому труднощі (Malik, Shujja, 2013).

І. Сьем, Л. Нонгрум (2014). У праці визначено соціальну компетентність як здатність індивіда розвивати та підтримувати гарні соціально-емоційні навички, самоефективність й адаптивну поведінку. На переконання науковиць, батьки та вчителі можуть впливати на формування у своїх вихованців соціальної компетентності та її покращення. Соціальна компетентність є важливою не лише для гарної успішності дітей, а й для їхнього майбутнього (Syiem, Nongrum, 2014: 1,4).

Х. Пласа де ла Ос (2019). Дослідник на основі проведених спостережень резюмує, що соціальна освіта повинна пронизувати шкільне навчання, щоб формувати позитивне ставлення до інших, розуміння їх, почуття відповідальності та конструктивне лідерство й етичне сумління (Plaza-de-la-Hoz, 2019). Соціальна освіта, за компетентнісним підходом до визначення змісту поняття, це «формування людини, здатної до соціального діалогу» (Шапошникова, 2023), який, за нашим розумінням, відбувається між представниками однієї або різних соціальних груп, між особистістю та соціальною групою, до якої людина належить / або не належить, між соціальними групами, між громадянином та державою, між громадою та державою тощо.

С. Асріаті, Н. Калбі, М. Марвія, С. Хамсіна (2020). У статті переконливо доводиться, що соціальна співпраця під час читання підтримує внутрішню мотивацію учнів при виконанні цього завдання (активність у читанні текстів, цікавість до змісту текстів та його обговорення), сприяє кращому розумінню прочитаного школярами (Asriati et al, 2020). Припускаємо, що соціальна співпраця є спільною діяльністю представників однієї або декількох соціальних груп задля досягнення спільної мети (відповідно до Словника української мови онлайн (Словник, 2024), соціальний – пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; співпраця – спільна з ким-небудь діяльність).

С. Супіянтю, К. Кумайді, Й. Сурьоно (2020). Автори визначають соціальні навички як прийнятну суспільством поведінку, яка допомагає особистості позитивно взаємодіяти з іншими. Вони є частиною емоційної сфери, тому їх важко оцінювати (Supianto et al, 2020).

Дж. Фогат, Ш. Деві (2021). На думку вчених, соціальна компетентність є одним із найважливіших факторів досягнення успіху в професійній сфері, оскільки необхідними є такі соціальні навички як готовність до командної роботи, підтримка з іншими доброзичливих стосунків. Проведені науковцями дослідження підтвердили, що існує позитивна й значна кореляція між вибором майбутньої професії та соціальною компетентністю, а тому необхідно навчати учнів соціальних навичок (Phogat, Devi, 2021).

Отже, напрями досліджень зарубіжних учених орієнтовані на виявлення універсальних закономірностей розвитку соціальної компетентності особистості, пошук ефективних шляхів її формування, розвитку, удосконалення.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів дозволяє зробити **висновки**. Автори проаналізованих робіт переважно розуміють соціальну компетентність як здатність, але її якісна характеристика в дефініціях залежить від того, який аспект цієї ключової компетентності розглядається. У цілому ж, незважаючи на різні методологічні підходи, визначення соціальної компетентності зарубіжними й українськими науковцями збігається. Як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники розглядають соціальну компетентність як один із найважливіших факторів впливу на життя людини, її розвиток, становлення ціннісних установок і якостей. Утім, у науковій літературі недостатньо досліджено питання формування соціальної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти, зокрема основної та старшої ланки, із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Губарева Д. В. Формування основ соціальної компетентності у молодших школярів засобами проектної діяльності : дис. ... док. філос. : 011. Київ, 2021. 256 с.
2. Коваленко В. В. Використання WEB-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10. Київ, 2018. 236 с.
3. Ніколаеску І. О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів : наук.-метод. посібн. Черкаси : ОПОПП, 2014. 76 с.
4. Прашко О. В. Розвиток соціальної компетентності підлітків засобами проектування навчально-виховного процесу : автореф. дис. канд. ... пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання», 2016. 20 с.
5. Сердюк К. О. Розвиток соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів : реферативний огляд. *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : сайт. *Реферативні ресурси*. URL : <https://dnpb.gov.ua/ua/bibliographic-resources-2/> (дата звернення : 01.06.2024).
6. Словник української мови. *Словник UA: портал української мови та культури*. URL : <https://slovnyk.ua/> (дата звернення : 01.08.2024).

7. Товканець Г., Лендел В. Соціальна компетентність учнів старшого шкільного віку як об'єкт психолого-педагогічних досліджень. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 59. Т. 3. С. 255–261.
8. Федоруц М. В. Соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти діяльності : дис. ... канд. наук. : 13.00.05. Тернопіль, 2021. 249 с.
9. Шапошникова І. В. Соціальна освіта та її значення в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми сучасних трансформацій* : електронний науково-практичний журнал. Серія: Економіка та управління. 2023. № 9. URL : <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-07-02/2023-9-07-02> (дата звернення : 01.08.2024).
10. Шахрай В. М. Теоретико-методичні засади формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва : автореф. дис. канд. ... пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка», 13.00.07 «Теорія і методика виховання», 2016. 46 с.
11. Asriati S., Qalbi N., Marwiah M., Hamsinah S. The Contribution of Reading Motivation in Social Collaboration Dimension to Students' Reading Comprehension. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8(6). P. 2383–2390.
12. Malik F., Shujja S. Social Competence and School Systems as Predictor of Academic Achievement in High and Low Achieving Pakistani School Children. *Journal of Behavioural Sciences*. 2013. Vol. 23. No. 1. P. 77–92.
13. Plaza de la Hoz. La educación social del alumnado con sobredotación y una propuesta para mejorarla: la tutoría entre iguales. *Revista Educación*. 2019. Vol. 43. Núm. 2. P. 1–13.
14. Phogat J., Devi S. Career choices of school students in relation to their social competence. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*. 2021. Vol. 8. No. 12. P. 18–22.
15. Rubin K. H., Rose-Krasnor L. Interpersonal Problem-Solving and Social Competence in Children. *Handbook of Social Development*. New York : Plenum. 1992. P. 283–323.
16. Syiem I., Nongrum L. Social Competence of Secondary School Students in Shillong Town. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies*. 2014. Vol. 1. No.6. P. 268–271.
17. Supianto S., Kumaidi K., Suryono Y. Social Studies Teachers' Difficulties in Assessing Social Skills. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8, No. 5. P. 2175–2183.
18. Wellhöfer P. R. Schlüsselqualifikation Sozialkompetenz: Theorie und Trainingsbeispiele. Stuttgart Lucius & Lucius. 2004. 244 p.
19. Wentzel K. R. Relations between Social Competence and Academic Achievement in Early Adolescence. *Child Development*. Vol. 62(5). P. 1066–1078.
20. Zsolnai A. Social and emotional competence. 2015. URL : https://www.researchgate.net/publication/287156604_Social_and_emotional_competence (дата звернення : 20.08.2024).

REFERENCES

1. Hubarieva D. V. (2021). Formuvannya osnov sotsialnoi kompetentnosti u molodshykh shkoliariv zasobamy proiektnoi diialnosti [The formation of social competence among the elementary school students through project activities]. *Ph.D. thesis*. Kyiv: National Pedagogical Drahomanov University, 256 [in Ukrainian].
2. Kovalenko V. V. (2018). Vykorystannia WEB-oriientovanykh i multymediinykh tekhnolohii u formuvanni sotsialnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv [The use of web-oriented and multimedia technologies in developing primary school children's social competenc]. *Candidate's thesis*. Київ: Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAES of Ukraine, 236 [in Ukrainian].
3. Nikolaiesku I. O. (2014). *Formuvannya sotsialnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv vidpovidno do vymoh novykh derzhavnykh osvritnikh standartiv [Formation of social competence of students of general educational institutions in accordance with the requirements of new state educational standards]*. Cherkasy: OIPOP, 76 [in Ukrainian].
4. Prashko O. V. (2016). Rozvytok sotsialnoi kompetentnosti pidlitkiv zasobamy proiektuvannya navchalno-vykhovnoho protsesu [The development of social competence of teenagers by designing of educational process]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Uman: Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20 [in Ukrainian].
5. Serdiuk K. O. (n.d.). Rozvytok sotsialnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: referatyvnyi ohliad: (referatyvnyi ohliad za 2008-2014 rr.) [Development of social competence of students of general educational institutions: abstract review: (abstract review for 2008-2014)]. *Derzhavna naukovo-pedahohichna biblioteka Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Retrieved from <https://dnpb.gov.ua/ua/bibliographic-resources-2/> [in Ukrainian].
6. Sait slovnyka "Slovnyk UA: portal ukrainskoi movy ta kultury" [Site of dictionary "UA dictionary: portal of Ukrainian language and culture"]. (n.d.). *slovnyk.ua*. Retrieved from <https://slovnyk.ua/> [in Ukrainian].
7. Tovkanets H., & Lendel V. (2023). Sotsialna kompetentnist uchniv starshoho shkilnoho viku yak obiekt psykhologo-pedahohichnykh doslidzhen [Social competence of senior school students as an object of psychological and pedagogical research]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current Issues of the Humanities*, 59(3), 255–261 [in Ukrainian].
8. Fedoruts M. V. (2021). Sotsialno-pedahohichni umovy formuvannya sotsialnoi kompetentnosti starshoklasnykiv zasobamy neformalnoi osvity diialnosti [Socio-Pedagogical Conditions of Social Competence Formation in Senior Pupils by means of Non-Formal Education]. *Candidate's thesis*. Ternopil: Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, 249 [in Ukrainian].
9. Shaposhnykova I. V. (2023). Sotsialna osvita ta yii znachennia v rozvytku suchasnoho suspilstva [Social education and its meaning in the development of modern society]. *Проблеми сучасних трансформацій: електронний науково-практичний журнал. Серія: Економіка та управління – Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, 9. Retrieved from <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-07-02> [in Ukrainian].

10. Shakhrai V. M. (2016). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia sotsialnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi i starshoi shkoly zasobamy teatralnoho mystetstva [Theoretical and Methodical Bases of Formation of Social Competence of Main and High School Pupils by Means of Theatrical Art.]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
11. Asriati S., Qalbi, N., Marwiah M., & Hamsinah S. (2020). The contribution of reading motivation in social collaboration dimension to students' reading comprehension. *Universal Journal of Educational Research*, 8(6), 2383–2390.
12. Malik F., & Shujja S. (2013). Social competence and school systems as predictor of academic achievement in high and low achieving Pakistani school children. *Journal of Behavioural Sciences*, 23(1), 77–92.
13. Plaza-de-la-Hoz M. (2019). La educación social del alumnado con sobredotación y una propuesta para mejorarla: La tutoría entre iguales. *Revista Educación*, 43(2), 1–13.
14. Phogat J., & Devi S. (2021). Career choices of school students in relation to their social competence. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 8(12), 18–22.
15. Rubin K. H., & Rose-Krasnor L. (1992). Interpersonal problem-solving and social competence in children. In *Handbook of social development* (pp. 283–323). New York: Plenum.
16. Syiem I., & Nongrum L. (2014). Social competence of secondary school students in Shillong town. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies*, 1(6), 268–271.
17. Supianto S., Kumaidi K., & Suryono Y. (2020). Social studies teachers' difficulties in assessing social skills. *Universal Journal of Educational Research*, 8(5), 2175–2183.
18. Wellhöfer P. R. (2004). *Schlüsselqualifikation Sozialkompetenz: Theorie und Trainingsbeispiele*. Stuttgart: Lucius & Lucius.
19. Wentzel K. R. (1991). Relations between social competence and academic achievement in early adolescence. *Child Development*, 62(5), 1066–1078.
20. Zsolnai A. (2015). Social and emotional competence. *Hungarian Educational Research Journal*, 5(1), 1–10. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/287156604_Social_and_emotional_competence